

Taulukko 1. Kouluopetuksen keskeiset yksinkertaiset tekstilajit genreperheittäin

TEKSTILAJIPERHE JA SEN PÄÄTAVOITE	TEKSTILAJI	TAVOITE	TYYPILLISET VAIHEET
KERTOVAT TEKSTIT: elämysten tuottaminen, viihdyttäminen, yhteyden luominen tarinan avulla, mielenkiinnon ylläpitäminen tarinan avulla	1. suljettu kertomus	kerrotaan elämyksellinen tarina, jossa ratkotaan tapahtumaketjun mutkistava käänne	alkuasetelma – käänteeseen johtava tapahtumaketju – loppuratkaisu – (opetus tai moraali)
	2. avoin kertomus	kerrotaan elämyksellisestä tapahtumasta tai tapahtumaketjusta tavoitteena tunteiden jakaminen	alkuasetelma – merkille pantava tai erikoinen tapahtuma(ketju) – reaktio
	3. tulkittu kertomus	kerrotaan elämyksellisestä tapahtumasta tai tapahtumaketjusta tavoitteena ihmisen tai ihmisen käyttäytyminen moraalinen arvio	alkuasetelma – kronologinen tapahtumaketju
	4. omakohtainen kertomus	jaetaan omakohtaisia kokemuksia	alkuasetelma – kronologinen tapahtumaketju
KUVAAVAT TEKSTIT (TIETOTEKSTIT): välitetään tietoa kuvausten, selostusten ja selitysten avulla	5. uutinen	kerrotaan tärkeäksi arvioidusta ajankohtaisesta tapahtumasta	uutisoitavan asian ydin – tarkentaminen tai eri näkökulmat uutiseen (tärkeysjärjestyksessä)
	6. (omaelämä)kerrallinen kirjoitus	kerrotaan oman/toisen elämän keskeisistä tapahtumista (vrt. 4)	alkuasetelma – elämän vaiheet kronologisessa järjestyksessä syntymästä nykypäivään/kuolemaan (vrt. 4)
	7. historian kirjoitus, historiikki	kerrotaan historiallisia (yhteisön kannalta tärkeinä pidettyjä, menneiden aikojen) tapahtumia	tausta – historian vaiheet kronologisessa järjestyksessä

	8. historian selvitys	selitetään historiallisia (kieliyhteisön kannalta tärkeinä pidettyjä, menneiden aikojen) tapahtumia (vrt. 6)	tausta – historian vaiheiden syyt ja seuraukset
	9. (fyysisen tai sosiaalisen maailman) ilmiön kuvaus	kuvataan ilmiö (esim. vesinokkaeläin, ihmisen fysiologia, organisaation rakenne)	Kuvaus voi olla deskriptiivinen (ilmiö – sen kuvaus eri näkökulmista), luokitteleva (ilmiön kokonaisuus – luokittelu eri alalajeihin tai - käsitteisiin), koostumuksellinen tai hierarkkinen (ilmiön kokonaisuus – osat)
	10. (fyysisen tai sosiaalisen maailman) ilmiön selitys	selitetään ilmiö (esim. veden kiertokulku, ilmaston lämpeneminen, puiden hakkuiden seuraukset)	Selitys voi olla sekventiaalinen tai syklinen (ilmiö – syy–seuraus-ketju tai - sykli), konditionaalinen (ilmiö – vaihtoehtoiset ehdot – seuraus [jos tietty ehto täyttyy]), faktorinen (tulos – monesta syystä koostuva selitys), konsekutiivinen (syy – monet seuraukset)
OHJAAVAT TEKSTIT: ohjataan yksilön ja ryhmän toimintaa tai selostetaan toimintatapaa	11. säännöt, määräykset	kerrotaan, mitä saa ja mitä ei saa tehdä	säännöt peräkkäin (tärkeys- ja/tai hierarkkisessa järjestyksessä)
	12. ohjeet	kerrotaan, miten jotain tehdään (esim. koe tai algoritmi) tai miten suoritetaan menettely tms.	tavoite, aineisto, askeleet
	13. toimintatavan selostus	selostetaan, miten jotain (esim. laboratoriotyö tai muu tutkimus) on tehty	tavoite, käytetty metodi, tulokset

KANTAA OTTAVAT JA POHTIVAT TEKSTIT: pyritään saamaan lukija, kuulija tai katsoja vakuuttuneeksi esitetystä asiasta	14. arvio	arvioidaan kirjaa, elokuvaa, teatteri-, tanssi- tai lauluesitystä tms.	arviotavan kuvaus – evaluointi (peräkkäin tai lomittain) – päätelmä
	15. tekstitulkinna	tulkitaan tekstin merkityksiä	tekstin synopsis – evaluointi – yhteenveto
	16. kriittinen kommentti	kyseenalaistetaan tekstin väittämiä	tekstin dekonstruktio (eli kätkeytyneiden merkitysten osoittaminen) – evaluointi – vaihtoehtojen esittäminen
	17. (perusteltu) kannanotto	Otetaan kantaa jonkin asian tai väitteen puolesta tai vastaan	asia/teesi – argumentit – johtopäätös
	18. (asian) pohdiskelu	pohditaan asiaa ainakin kahdesta eri näkökulmista	asia – eri näkökulmat/puolet – ratkaisu/johtopäätös